

ОНОВЛЕНА СТРАТЕГІЯ США: РЕАЛІЇ ТА ОЧІКУВАННЯ

Анотація. Перед американським зовнішньополітичним істеблішментом вже вкотре постало завдання не лише ідейно обґрунтувати власну стратегію міжнародної діяльності за нових умов, а й представити модель нового світового порядку і глобальну стратегію на довгострокову перспективу.

Ключові слова: новий світовий порядок, зовнішня політика, глобальна стратегія США, «великі ставки», «чорні лебеді».

Annotation. American foreign policy establishment is facing the task how to highlight and give reasons of its own international relations strategy in terms of the new conditions. What is more, the new world order rules models and long term perspective should be presented as well.

Key words: new world order, foreign policy, global strategy of the USA, «big rates», «black swans».

Аннотация. Американский внешнеполитический истеблишмент в очередной раз получил задачу идейного обоснования стратегии международной деятельности в новых условиях. А еще ему предстоит сформировать модель нового мирового порядка и глобальную стратегию на долгосрочную перспективу.

---

* доктор політичних наук, професор кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету

Ключевые слова: новый мировой порядок, внешняя политика, глобальная стратегия США, «большие ставки», «черные лебеди».

Постановка проблеми. Унікальне становище Сполучених Штатів у якості єдиної наддержави відкрило перед ними можливість більш масштабного і цілеспрямованого впливу на хід та зміст міжнародних відносин, частково у сфері забезпечення безпеки. Перед американським зовнішньополітичним істеблїшментом у черговий раз постало завдання не лише ідейно обґрунтувати власну стратегію міжнародної діяльності за нових умов, а й представити модель нового світового порядку і глобальну стратегію на довгострокову перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для нас центром у дослідженні даної проблеми стали перспективи розвитку сучасної зовнішньополітичної стратегії Сполучених Штатів Америки. Методологічним підґрунтям послужили: «Президентська книга-інструкція з примітками для Президента Обами», написана аналітиками Інституту Брукінґса та праці З. Бжезинського, Г. Кіссінджера, С. Гантінгтона, Дж. Фрїдмана, чії погляди є ідеологічною основою та цільовим індикатором глобальної зовнішньополітичної стратегії Вашингтона.

Формулювання цілей статті. Виявлення особливостей формування зовнішньополітичної глобальної стратегії США за нових геополітичних умов.

Із початку 1990-х рр. у світовому науковому середовищі точиться дискусія щодо полярності сучасного світу та місця США в ній. Переважаюча більшість вчених-міжнародників визнає Сполучені Штати єдиною наддержавою, проте – не всі одностайно погоджуються, що американська наддержавність тотожна світовій однополярності. Багато хто, відмічаючи політичну, військову та економічну могутність США кінця ХХ-поч. ХХІ ст., вважають, що навіть це не гарантує їм справжньої гегемонії, не говорячи вже про монополію на прийняття найважливіших

рішень, зокрема рішень стосовно спірних моментів глобальної системи міжнародних відносин. На наш погляд, не зовсім коректно звучить теза про те, що США не дозволять собі втратити шанс встановити «*Rex Americana*» в XXI ст., точніше сказати: навпаки – сучасний, повний власними амбіціями, світ не погодиться на таке. США – єдина наддержава, але не – єдина держава. Нинішній світовий порядок скоріше за все слід назвати таким, що існує у формі плюралістичної мультиполярності (G-8, наприклад), для якої притаманне поєднання лідерських амбіцій США і одночасно прагнення менш сильних учасників групи ці амбіції приглушити, видозмінити й привести по можливості у відповідність з власними цілями. Саме тому співвідношення між америкоцентричною й неамерикоцентричною складовою постійно змінюється. Наприклад, за часів другої адміністрації Б. Клінтона (1997-2000 рр.) в цьому порядку було приблизно порівну і першого, і другого. З приходом до влади адміністрації Дж. Буша-молодшого, америкоцентричність міжнародного порядку стала зростати, що й спровокувало в міжнародній системі додаткові протиріччя.

Аналіз американської стратегії у сучасному світі дає можливість зробити висновок, що основні цілі зовнішньої політики США – зміцнення позицій американської держави як світового лідера, просування американських інтересів на найбільш вигідних для країни умовах, запобігання такому світовому розвитку, за якого американському лідерству не може бути завдано шкоди.

У політико-академічному середовищі США постійно жваво дискутують із приводу зовнішньої політики, демократи і республіканці намагаються відшукати оптимальний варіант зовнішньополітичної стратегії США в світі. Зокрема, з 1990-х рр. основні дебати протікають між «інтервенціоністами» та «ізоляціоністами» при помітному посиленню позицій останніх, які виступають за концентрацію уваги на внутрішніх проблемах Америки. Ідеї «ізоляціоністів» уперше отримали підтримку не

лише серед республіканців, але й частини демократичної партії. Прибічники такого підходу завдання конгресу вбачають у мінімізації відповідальності США за ситуацію у світі.

Обговорення нинішніх геополітичних процесів постійно відбувається в ідейно-теоретичних дискусіях американського науково-політичного співтовариства, першочергово – серед експертів. Зокрема, питання ціннісно-ідеологічного характеру займають серед них одну з провідних позицій, бо саме ідеологія – одна з найважливіших складових мислення політичних аналітиків. Дебати стосовно засад сучасної зовнішньополітичної стратегії США серед провідних експертів і аналітиків тримають у центрі уваги не лише зміни, що відбулися в світі, а й наслідки впливу останніх на формування нового світового порядку.

Для нас центром у дослідженні даної проблеми стали перспективи розвитку сучасної зовнішньополітичної стратегії Сполучених Штатів Америки та українське питання в ньому, бо на першому році першої адміністрації Б. Обами, Є. Камінський відзначав: «Говорити про чітко сформульовану і підтверджену рішеннями й діями адміністрації українську політику Білого дому... належних підстав не маємо. На декларативному рівні порівняно із позиціонуванням попередньої адміністрації змін не сталося» [1, с. 17]. Чи відбулися якісь зміни нині, коли до завершення вже другої каденції 44-го президента США залишилося півтора роки?

Відомо, що зовнішня політика США ґрунтується на трьох фундаментальних опорах – доктрині неперевершеної американської переваги (США повинні постійно закріплювати свою військову міць, щоб зберегти статус єдиної світової наддержави), концепції превентивної війни (готовності наносити військові удари до того, як по відношенню до США та їхніх союзників будуть застосовані агресивні дії) і готовності діяти наодинці, якщо багатостороннього співробітництва для досягнення зовнішньополітичних цілей США буде неможливо досягти.

Зовнішньополітичні кроки, зроблені адміністрацією Б. Обами за період першого перебування його на посаді президента, стимулювали ревізію американської стратегічної думки. На відміну від стратегічних новацій Дж. Буша-молодшого, що викликали суспільний резонанс, генеральна лінія Б. Обами претендує на новий прагматизм і коаліційний підхід із опертям на «розумну силу» (smart power) у вирішенні різних проблем міжнародного значення.

Стратегія національної безпеки, оприлюднена в травні 2010 р. [2], разом з іншими доктринальними документами (Чотирирічний огляд військової політики [3], Огляд ядерної політики [4], Стратегія у сфері кібербезпеки [5] і т.і.), дають достатньо розгорнуту уяву про зовнішньополітичні пріоритети першої адміністрації Б. Обами. Згідно зі Стратегією національної безпеки є можливість робити висновки про ступінь наступності та новизни у підході відповідної адміністрації до питань безпеки США.

У документі виокремлюються чотири аспекти: безпека, економічне процвітання, просування «універсальних цінностей», закріплення світового порядку під американським керівництвом [6].

Стратегія національної безпеки Б. Обами, як і всі попередні документи такого типу, зберігає акцент на підтриманні американського лідерства в світі. Разом із цим підхід нинішнього керівництва США містить низку важливих нововведень не лише тактичного, а й стратегічного характеру. Вперше в стратегії пропонувалося інтерпретувати основні інструменти американської могутності: дипломатію, військову силу, економічні механізми, розвідку, сили забезпечення внутрішньої безпеки.

«Історично американський підхід до проблеми забезпечення національної безпеки обмежувався міжнародними аспектами – питаннями військової і зовнішньої політики. Питання внутрішньої політики і економічного розвитку не вважали такими, що стосуються сфери

національної безпеки США. Адміністрація Б. Обама розширила поняття національної безпеки. Стратегія президента має всеохоплюючий характер і представляє собою спробу інтегрувати внутрішні та міжнародні аспекти національної безпеки» [7, с.144].

Стратегія Б. Обама 2010 року відображає гостру системну кризу, з якою зіштовхнулися Сполучені Штати в кінці минулого десятиліття. Зазвичай, мова йде не лише про виживання США, а й також про перенапруженість сил у спробі консолідувати однополярний світ. Теза про переобтяження у самому тексті документу повторюється аж тричі. Неодноразово мова йде й про те, що жодна країна не в стані нести ношу відповідальності наодинці [8]. У своїй праці «Другий шанс: три президенти і криза американської наддержави» один із основних стратегів американської зовнішньої політики З. Бжезинський стверджує, що не існує реальної альтернативи світовому лідерству США і що більшість провідних держав світу згодні з тим, що світ потребує лідера-стабілізатора. США розтратили значну частину своєї потужності і престижу, і тепер перед Америкою постає завдання, як знайти глобальну велич в епоху «всесвітнього політичного пробудження». Проте, автор вважає, що США володіють достатнім потенціалом, щоб використовувати, незважаючи на протидіючі чинники, ще один – другий і останній шанс на глобальне лідерство, і дає конкретні та аргументовані рекомендації, – якою має бути політика, яка веде до цієї мети.

Маючи в своєму розпорядженні інші інформаційні ресурси, використовуючи найбільш сучасні прогностичні моделі Національна розвідка США у своїй доповіді «Глобальні тенденції 2025: світ, що змінився», викладає ту ж саму ідею більш конкретно. Фахівці Ради вбачають потрібність США до 2025 р. в якості регіонального балансу на Близькому Сході та в Азії. Оскільки в Азії знаходяться нові глобальні гравці, Китай та Індія, – потенційні конкуренти США, а на Близькому

Сході – основні світові запаси нафти й газу, то це – скоріше за все, заявка на управління не регіональними, а глобальними процесами [8].

Керуючись цим, можна передбачити, що найближчим часом США малоімовірно погодяться з чимось меншим, ніж глобальне лідерство. Успіхи чи поразки США в зовнішній політиці послужили перевіркою їх здатності до світового лідерства на фоні посилення національних прагнень жителів усіх континентів і різких зрушень геополітичних балансів.

Дж. Фрідман наголошує, що нині перед Сполученими Штатами постала дилема. Їм слід упоратися зі стратегічним контекстом у світовій політиці, відповідно до якого США значно менше уваги приділяють політиці на Середньому Сході, перемістивши її на Азію. У той же час пустити (українські – авт.) події вони також не можуть. Саме тому США потребують економної й скоординованої стратегії – у військовому, політичному і фінансовому плані [9].

У січні 2013 року в Інституті Брукінгса експерти презентували рекомендації, які вони підготували для президента Б. Обами стосовно перспектив трансформації та становлення зовнішнього стратегічного курсу на другий термін його перебування в Білому домі. Документ носить назву «Президентська книга-інструкція з примітками для Президента Обами». У ньому йдеться про участь США у розробці стратегії будівництва нового світового порядку та визначенні динаміки світових подій і про всі виклики для світової спільноти, які з цього слідують.

Американські експерти зазначають, що початок другого президентського терміну Б. Обами співпав зі станом підвищеної нестабільності у світі, де провідні держави перейняті економічними кризами і знаходяться на різних стадіях політичних трансформацій або ж у безвиході. Близький Схід переживає політичний переворот, зростає напруга в Східній Азії. Світові інститути, як то ООН, Велика двадцятка чи Євросоюз, наразі є ослабленими і мало функціональними і, здається, тягнуть у різні боки за відсутності єдиного лідерства. Ліберальний

світовий порядок, створений після Другої світової війни, який характеризувався вільною, відкритою світовою економікою, поширенням ліберальної демократії і поглибленням ліберальних, мирних норм міжнародної поведінки, як зазначають аналітики «значно обсмикався по краях. Це є період невизначеності і нестабільності для світу і для Сполучених Штатів, але здається, що він може стати моментом для великих можливостей».

Доречно зауважити, що стосовно глобальної нестабільності низка сучасних політичних діячів і вчених дотримуються тієї ж точки зору. Саме, найближчі роки можуть бути переломними для цілого світу, що вступає в епоху кардинальних змін, а можливо й потрясінь.

У своїй інструкції американські вчені відзначають, що при вступі США в Першу світову війну світ знаходився біля «гнучкого з'єднання», коли Америка та інші демократичні держави мали шанс перебудувати міжнародну систему в дещо краще. Проте американці ухилялися від цього виклику, аж доки не прийняли його після другої катастрофи світового порядку (Другої світової війни). Нині США знову перебувають на межі цього «гнучкого з'єднання».

Перед Сполученими Штатами стоять нові стратегічні запитання-завдання. Чи потрібно Америці повертатися спиною до світу зростаючого безпорядку? І, чи не краще було би спробувати знову зміцнити, розширити географічно і темпорально ліберальний світовий порядок, котрий надав так багато вигод американцям та багатьом іншим людям?!

Експерти, звертаючись до президента Б. Обами, переконані, що відповідь на ці запитання залежить від його особистого рішення щодо цільового використання наступних чотирьох років президентського терміну.

У січні 2013 року Інститут Брукінгса опублікував дослідження «Великі ставки та «чорні лебеді» [10], в якому на основі результатів прогнозів, зроблених у рамках аналітико-дослідницької програми,

запропоновано конкретні рекомендації Президентові та його адміністрації, які ґрунтуються на положенні про два види «точок-проблем», означених експертами на світовій мапі. Перший – умовно було названо «великі ставки», до яких належать уже існуючі важливі міжнародні та регіональні проблеми, від вирішення яких Сполученими Штатами або від вирішення яких за їхньою участю, залежить направленість подальших векторів глобального розвитку, авторитет і лідерський потенціал заокеанської супердержави.

У сфері безпеки до таких відносяться проблеми запобігання створенню Іраном ядерної зброї як важливої умови успішного закріплення режиму нерозповсюдження і скорочення, у тому числі через домовленості з Москвою, що могло би стати наріжними каменями нового світового порядку. Також важливо перешкодити переважанню військово-технічній орієнтації у розвитку Китаю за допомогою поглиблення американсько-азійських альянсів, особливо із урядами Токіо і Сеулу та побудова нових партнерських проектів. Критично важливим для ствердження ліберального геополітичного порядку в наступні чотири роки також буде розвиток стосунків із Індією.

В економічній сфері увага акцентується на розвитку принципів вільної торгівлі з Азійсько-Тихоокеанським регіоном та Європою, розширення можливостей США в експорті газу для ключових союзників і партнерів, що зменшить їхню залежність від російського експорту.

Політична складова світового порядку повинна ґрунтуватися на приматі й просуванні демократичних цінностей. Президентові Б. Обамі експерти рекомендують знову поставити демократію в центр американської зовнішньої політики та підтримувати світові сили, які виступають за економічну і політичну модернізацію. Наголошується на необхідності розробки такої глобальної стратегії, яка би виключала зниження американської уваги до одних регіонів за рахунок підвищеної уваги до інших [7, с.146-147].

Другий вид точок-проблем названо за допомогою метафори «чорні лебеді», яка буквально позначає щось таке, що є малоймовірним, але надзвичайно впливовим у розвитку ситуації й могло би завадити реалізації вищезгаданих американських пріоритетів.

Такого типу несподіванками можуть виявитися: американсько-китайська конфронтація стосовно корейського питання; революція і війна в Китаї; падіння режимів династії Саудів; розпад Євразії; розвал Палестинської автономії; міграційні процеси, викликані підняттям рівня моря та зміною клімату.

Експерти завершують свою інструкцію закликом до президента Б. Обами: «Звернений до Вас великий виклик полягає в тому, щоб використати цей момент гнучкості та використати Ваше лідерство з метою збереження і розширення ліберального глобального порядку для майбутніх поколінь».

Для отримання більш повної картини змісту рекомендацій нами було проведено контент-аналіз з подальшими висновками щодо впливовості прогнозованої експертизи на реалізацію зовнішньополітичного курсу США. Джерелом стали ті ж таки рекомендації «Big Bets & Black Swans: A Presidential Briefing Book, Policy recommendations for Obama's second term by the Foreign policy scholars at Brookings»[10]

У якості категорій аналізу були:

- А) Роль США у попередженні виробництва ядерної зброї в Ірані.
- Б) Відносини США - Китай.
- В) Роль США у вирішенні Сирійської кризи.

$$\text{Формула } \Pi_T = 0,33 \left[\frac{P_t}{\sum P_{t1}} + \frac{2K_{gol} + K_{dr}}{\sum (2K_{gol1} + K_{dr1})} + \frac{3K_a + 2K_{zg} + K_v}{\sum (3K_{a1} + 2K_{zg1} + K_{v1})} \right] \text{ дала}$$

можливість розрахувати питому вагу кожної із категорій аналізу(теми):

$$A) \Pi_T = 0, \Pi_T = 0,33 \left[\frac{43}{125} + \frac{2*9+8}{\sum(2*28+31)} + \frac{3*8+2*5+5}{\sum(3*23+2*22+25)} \right] = 0,3$$

$$B) \Pi_T = 0, \Pi_T = 0,33 \left[\frac{52}{125} + \frac{2*12+18}{\sum(2*28+31)} + \frac{3*9+2*10+14}{\sum(3*23+2*22+25)} \right] = 0,44$$

$$B) \Pi_T = 0, \Pi_T = 0,33 \left[\frac{30}{125} + \frac{2*7+5}{\sum(2*28+31)} + \frac{3*6+2*7+6}{\sum(3*23+2*22+25)} \right] = 0,24$$

Отже, результати контент-аналізу показали, що питома вага питання ролі США у попередженні виробництва ядерної зброї в Ірані становить 30%, відносин США – Китай – 44%, ролі США в Сирійській кризі – 24%. Це означає, що в порівнянні з двома іншими темами відносини США та Китаю мають більшу вагу.

Експерти Інституту Брукінгса акцентували увагу на тому, що у Східній Азії основна «велика ставка» має бути зроблена на створенні такого регіонального порядку, при якому зовнішня політика КНР розвиватиметься в мирному керунку. Для цього адміністрація Б. Обама повинна заохочувати нове керівництво Китаю до зменшення залежності від військових, а також до підвищення економічної і політичної інтеграції за кордоном. Дані рекомендації пов'язані також із припущенням експертів щодо можливості нової китайської революції і війни (наприклад, із Японією або в Південно-Китайському морі), що може деструктивно вплинути на глобальну економіку і втягнути в нього США [10]. Варто зауважити, що у 2013 році відносини США з Китаєм перейшли в іншу площину, про свідчать перші кроки на зустріч новому лідеру Китаю та зближенню двох держав. Знаковою в цьому плані можна вважати неформальну зустріч Б. Обама та Сі Цзіньпіна.

Основною «великою ставкою» аналітики визначили політику запобігання створенню Іраном власної ядерної зброї. «Важко уявити собі більший удар по міжнародній системі безпеки, ніж крах режиму нерозповсюдження ядерної зброї, що прослідуює за успішним придбанням ядерної зброї Іраном» [10], – зазначається у рекомендаціях. Характерним є

те, що дана «ставка» була зроблена. Б. Обама та ще п'ять лідерів держав домовилися з керівництвом Ірану про замороження ядерної програми в обмін на зняття санкцій з боку США та фінансову допомогу.

Особливе місце у зовнішній політиці США у 2013 році мало Сирійське питання. Тут основні дії США не зовсім відповідали наданим рекомендаціям: «Щоб запобігти катастрофі і грати провідну роль у формуванні майбутнього Сирії, Сполучені Штати повинні надати допомогу сирійській опозиції, забезпечити проведення справжнього національного діалогу алавітів і християн, створити Міжнародну керівну групу для контролю і надати підтримку перехідному процесу, в тому числі створенню міжнародних сил по стабілізації для захисту цивільного населення Сирії» [9]. З огляду на позицію дисертантки, в даному питанні виваженої та скоординованої політики з боку адміністрації Б. Обама не відслідковувалося. Дії США були необхідною відповіддю на ситуацію в Сирії, але превентивних дій для попередження загострення конфлікту, про які зазначалося в рекомендаціях, не було. Фактично, дії США щодо Сирії не лише зазнали чималої критики, а й стали певним провалом усього зовнішньополітичного курсу.

Сам по собі напрашується висновок, що прогнозований зовнішньополітичний курс США закликав у черговий раз американців до створення світового порядку, який би задовольняв їхні вимоги. Це є цілком природно, бо кожна країна завжди прагне через свою зовнішню політику максимально реалізувати свої національні інтереси.

Та, слід ураховувати, що зовнішньополітичні стратегії інших країн є також амбіційними. Отож, якого світового порядку слід очікувати на найближчі роки? Чи вдасться Сполученим Штатам побудувати задумане? Та, яким нині є світовий порядок?

Не зважаючи на те, що концепт «світовий порядок» є одним із тих, що найбільш часто зустрічаються в будь-якій розмові на тему зовнішньої політики, його значення до нині залишається невизначеним. З 1648 року

його називали Вестфальським, з 1919 року – Версальським, а з 1945 року – Потсдамським. Світ періоду «холодної війни» видався «двохполюсним» (полюсами були США і СРСР), після розпаду СРСР він, ніби то став «однополюсним», нині в моду входить епітет «багатополюсний», оскільки не всі погодилися вважати світовий порядок «однополюсно-американським», а провідні традиційні і нові гравці претендують на свої сфери впливу [7, с.147].

Експерти Інституту Брукінгса порядок, який виник після Другої світової війни назвали «ліберальним». Постає запитання, що стало підставою для такого рішення. Саркастична відповідь з приводу цього може бути сформульована наступним чином: чи не тримається ліберальний порядок на страху перед гарантованим взаємним ядерним знищенням.

Встановлюючи завдання щодо побудови нового ліберального світового порядку, експерти рекомендують президентові Б. Обамі «більше робити для підтримки складної боротьби за демократію в арабському світі, у тому числі для утримання єгипетських «Братів-мусульман» у рамках демократичних стандартів; більш активно керувати спробою досягнути позитивного демократичного виходу з ситуації в Сирії, не допустивши її занурення в хаос або перетворення у прихисток для джихадистів та іранських функціонерів.

Із приводу цього є запитання зустрічного характеру – з якою метою Ізраїль відсторонився від Єгипту 230-кілометровим парканом з колючого дроту, яким керує президент-виходець із «Братів-мусульман»? Яким чином буде лібералізуватися єгипетська економіка, якщо на посаду міністра фінансів призначено ще одного прибічника «Братів», який сповідує фінансову модель, що виключає для банків можливість відсоткового фінансування? І, з ким в Сирії будуть лібералізувати ракетні комплекси НАТО, розташовані на сирійсько-турецькому кордоні? Та, нарешті, як перетворити на лібералів малійських сепаратистів, на збройну боротьбу з

якими вже спрямовано 2500 солдат Франції, а 13 країн ще обіцяють надати допомогу.

Заперечувати прагнення жити в умовах ліберального світового порядку безглуздо, проте, де ж взяти в світі таку велику кількість лібералів. Тим не менше, висуваючи подібні запитання перед авторами «книжки-інструкції», не можна не визнати, що намальовані ними на карті світу «чорні лебеді» є свіжою реалістичною тенденцією в еволюції американського зовнішньополітичного мислення. Ця тенденція є визнанням того, що між політичними ідеалами держави, навіть такої потужної, як США, і результатом його реалізації вірогідною є суттєва відмінність .

Світовий порядок не був і не буде таким, яким його хотіли би бачити у Вашингтоні, Москві чи інших столицях. Дійсність презентує неочікувані сюрпризи, які ще Г. Гегель визначав як «хитрість світового розуму».

Слід відзначити також правоту американських учених у тому, що в існуючій системі міжнародних відносин знижуються параметри порядку і наростає безлад. До того ж, зростання порядку в одних регіонах примножує безлад в інших.

Висновок Даючи поради щодо перспектив розвитку нового світового порядку, експертам-інструкторам американського президента варто було би попередньо звернутися до експертів. Це варто зробити для того, щоб важко прогнозовані «чорні лебеді» не завадили би грі з «великими ставками». У цьому випадку американському президентові необхідно слідувати рекомендаціям З. Бжезинського, визначеними у книзі «Ще один шанс» про те, що Америці необхідно без зволікань сформувати зовнішню політику, яка би дійсно відповідала ситуації.

Список використаних джерел

1. Камінський Є. «Доктрина Обама»: від перевиборних гасел до реалізму/ Є. Камінський // ЄвроАнлантика: часопис. – К., 2009. – №4. – С.12-17.
2. National Security Strategy 2010. I. Overview of National Security Strategy, p.1 [Електронний ресурс] / The White House. – Режим доступу: www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.
3. Quadrennial Defense Review Report [Електронний ресурс] / Defence Department. – Режим доступу: [http://www.defense.gov/qdr/images/QDR as of 12Feb10_1000.pdf](http://www.defense.gov/qdr/images/QDR_as_of_12Feb10_1000.pdf).
4. Обзор ядерной политики США, апрель 2010 [Електронний ресурс] / US State Department. – Режим доступу: <http://www.america.gov/st/peacesec-russian/2010/April/20100413092305xjsnommis0.6592829.html>.
5. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order / S. Huntington. – New York: Simon & Shuster, 1996. – 368 p.
6. Рубанов В.В. Методологічна сутність політичної аналітики / В.В. Рубанов // Політичний менеджмент. – 2008. – № 3. – С. 29–42.
7. Ржевська Н. Ф. Нові вимоги до зовнішньополітичної стратегії Б. Обама: точка зору експертів / Н.Ф. Ржевська // Нова парадигма [журнал наукових праць]. – Вип.115. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2013. – С.142–151.
8. Friedman G. Obama's Foreign Policy: The End of the Beginning. The Stratfor. Global Intelligence [Електронний ресурс] / G.Friedman – Режим доступу: http://www.stratfor.com/weekly/20090824_obamas_foreign_policy_end_beginning.
9. Friedman G. Borderlands: The View from Azerbaijan [Електронний ресурс] / G.Friedman // http://www.stratfor.com/weekly/borderlands-view-azerbaijan?utm_source=freelist-f&utm_medium=email&utm_campaign=20140512&utm_term=Gweekly&utm_content=readmond.

10. Big Bets & Black Swans: A Presidential Briefing Book Policy recommendations for Obama's second term by the Foreign policy scholars at Brookings [Электронный ресурс] / Edited by M. Indyk, T. Madan, T. Wright. – 2013. – Режим доступа: <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2013/1/big%20bets%20black%20swans/big%20bets%20and%20black%20oswans%20a%20presidential%20briefing%20book>.